

Under golvet i Askers kyrka

RAÄ-nr Asker 212, Askersby 22:1, Askers socken, Örebro kommun, Närke

Nina Balknäs med bidrag av Johnny Rönngren

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2016:53

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Under golvet i Askers kyrka

RAÄ-nr Asker 212, Askersby 22:1, Askers socken, Örebro kommun, Närke

Nina Balknäs med bidrag av Johnny Rönngren

Lst dnr 431-1149-2016

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2016 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2016:553

Författare Nina Balknäs med bidrag av Johnny Rönngren

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Johnny Rönngren gräver provgrop 2.

Foto från öster taget av Nina Balknäs.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5	Referenser	28
Inledning	5	Administrativa uppgifter	29
Bakgrund och kulturmiljö	5	Bilagor	30
Fornlämningsmiljö	7	<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	30
Askers kyrka	7	<i>Bilaga 2. Anläggningstabel</i>	31
Syfte	8	<i>Bilaga 3. Fyndtabell</i>	34
Metod och genomförande	9	<i>Bilaga 3. Sektionsritning</i>	
Under golvet	9	<i>av ruta 2 i schakt 3</i>	35
Dräneringsschaktet	9	<i>Bilaga 5. Lodfotografier</i>	
Dokumentation av sockel	9	<i>över schakten inomhus</i>	36
Resultat	10	<i>Bilaga 6. Fotomontage av</i>	
Under golvet i kyrkan	10	<i>den medeltida sockeln i</i>	
Det norra schaktet, S1	10	<i>norra långhusmuren</i>	38
Det sydöstra schaktet, S2	13	<i>Bilaga 7a) Sektionsritning</i>	
Det sydvästra schaktet, S3	13	<i>av den medeltida sockeln i</i>	
Det norra korschaktet, S4	14	<i>långhusmuren och sockelmått</i>	39
Det södra korschaktet, S5	14	<i>Bilaga 7b) Schematiskt tvärsnitt</i>	
Den medeltida grunden, A5	15	<i>genom Askers kyrka</i>	39
Några ord om benen	17	<i>Bilaga 8. Vedartsanalys</i>	40
Schaktningsövervakningen	18	<i>Bilaga 9. ¹⁴C-analys</i>	41
Kyrkan runt	18	<i>Bilaga 9. Konserveringsrapport</i>	42
I kyrkogårdsjorden	20		
Dokumentation			
av mur och sockel	21		
Tolkning	23		
Gravarna	23		
Mynten	23		
Kyrkans byggnadsfaser	24		
Fas 1, en stavkyrka	24		
Fas 2, en stenkyrka	26		
Fas 3, utbyggnad av kyrkan	26		
Fas 4, 1700-talets första kyrka	26		
Fas 5 och fas 6,			
den nuvarande kyrkan	27		
Utvärdering av resultaten			
i förhållande till			
undersökningsplanen	27		

Figur 1. Karta över trakten kring Askersby med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en svart cirkel.

Sammanfattning

Askers kyrka genomgår under år 2016 en omfattande renovering. Bland annat skulle ny dränering läggas runt kyrkan. På grund av dålig lukt orsakad av kemikalier i trägolvet som lades in på 1960-talet behövde även trägolvet bytas och den påverkade jorden under tas bort. Då det skedde noterade Estrid Esbjörnsson, som var anlita av kyrkan som kulturhistorisk konsult, att det fanns gravar och en trolig stengrund till den medeltida kyrkan i golvschakten. Länsstyrelsen kontaktades och de gav i uppdrag till Arkeologgruppen AB att genomföra en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Senare gjordes även en dokumentation av den medeltida, utvändiga sockeln i norr och väster.

Inne i kyrkan dokumenterades fjorton anläggningar, bland annat den medeltida grunden som ¹⁴C-daterades till 1150–1230 e. Kr., fyra gravar från 1700-talet och ett stenlagt golv. Fynd gjordes av bland annat flera mynt och en medeltida ströning. I dräneringsschaktet utanför kyrkan dokumenterades åtta anläggningar, bland dem rester av en stengrund som tillhört fattigboden.

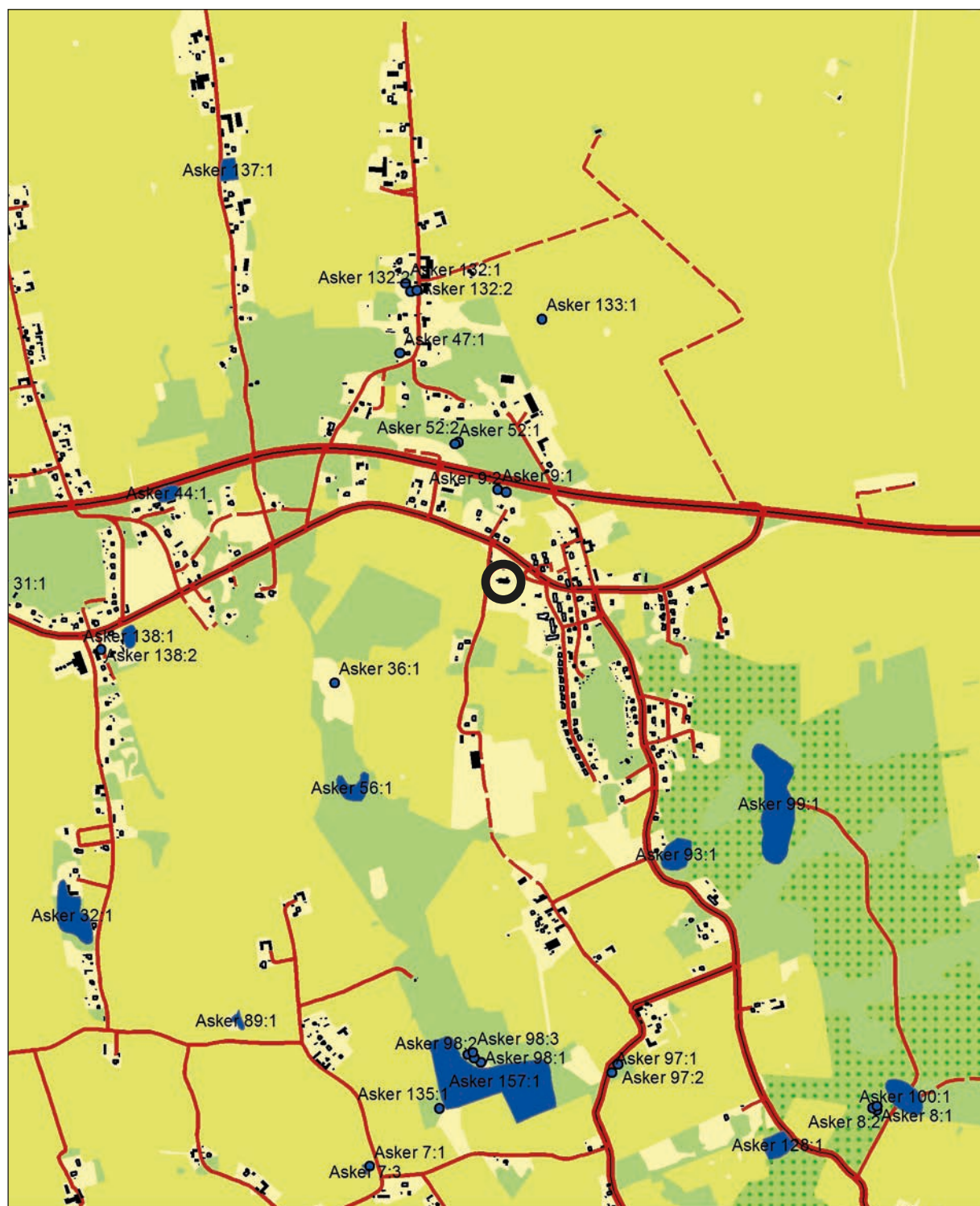
Under arbetet gjordes en visning för en förskoleklass från den intilliggande förskolan. Journalister från Nerikes Allehanda och Länsposten besökte grävningen. En artikel publicerades i Nerikes Allehanda den 1 april 2016.

Inledning

Arkeologgruppen AB har enligt beslut från Länsstyrelsen i Örebro län (den 4 mars 2016, dnr 431-1149-2016) genomfört en arkeologisk undersökning av kulturlager i och utanför Askers kyrka i Örebro kommun. Uppdragsgivare var Asker Lännäs pastorat. Undersökningen genomfördes mellan den 7 och 31 mars 2016. Den 29 augusti återkom Arkeologgruppen för dokumentation av den utvändiga, medeltida sockeln.

Bakgrund och kulturmiljö

Askers by ligger på gränsen mellan flackt och öppet odlingslandskap i norr och en större, skogsbeklädd östvästlig höjdstreckning. I norr ligger sjön Kvismaren. Under 4 500 års tid, fram till sjösänkningen av Hjälmaren åren 1878–1887 var Kvismaren del av ett sjösystem med anslutning till Hjälmaren. Platsen för Askers by hade strandläge för 6 000 år sedan. Kyrkan ligger på högsta punkten av en sandig moränrygg, omgiven av åkermark. I närheten av kyrkan finns sockenmagasin, kyrkstallar, en kyrkskola, församlingshem (byggt år 1952), prästgård och arrendatorboställe. På kyrkogården, som utvidgades åt söder under början av 1920-talet, finns ett begravningskapell byggt år 1928 (Esbjörnsson 2015; 2016).

Figur 2. Askers by med omnejd. Fornlämningar är markerade i blått. Askers kyrka ligger inom den svarta cirkeln. Skala 1:20 000.

Figur 3. Askers by. Askers kyrka ligger inom den röda cirkeln. Karta från år 1796.

Fornlämningsmiljö

Fornlämningsmiljön runt Askers kyrka karaktäriseras huvudsakligen av fossil åkermark (Asker 56:1, 93:1, 99:1-2) samt av gravar och gravfält från järnåldern (Asker 9:1-2, 52:1-2, 32:1, 138:1). Inne i samhället Odensbacken som ligger 3 kilometer österut, finns flera gravar och gravfält från järnåldern (Asker 46:1-2, 29:1, 146:1 och 145:1). En halvmil sydöst om Askers kyrka finns en fornborg med namnet Mörby skans (Asker 4:1), också den från järnåldern. Att Asker varit en järnålderbygd bekräftas av ortnamnen. Förutom namnet Asker som betyder ask (trädet) finns till exempel ortnamnen Kilinge, Valsta, Mörby, Via, Menigasker och Fiskinge i närheten. De är alla namn som minst går tillbaka till järnålder (Calissendorff & Larsson 1998; Svenskt ortnamnslexikon 2003).

Från historisk tid finns torplämningar (Asker 169, 172, 44:1, 53:1) och två milstolpar (Asker 31:1 och 45:1-2). Den sistnämnda lämningen består även av vägbanken till den äldre landsvägen. Från yngre stenålder finns tre fynd av stenyxor registrerade i Fornsök (Asker 47:1, 133:1 och 144:1). Bronsåldern finns representerad med två skärvstenshögar och en boplats (Asker 143:1, 11:1-2).

Askers kyrka

På den nuvarande kyrkoplatsen har det funnits en medeltida kyrka, men det är oklart när den byggdes och hur den har sett ut. Den äldsta uppgiften är från år 1352 då kyrkoherden Petrus Pauli begravdes vid ingången till medeltidskyrkans kor (Esbjörnsson med ref. till Wiktorsson 1981).

En bevarad ljuskrona med det Tottska vapnet och årtalet 1618 ingraverat samt en predikstol som troligen blivit renoverad samma år vittnar om restaureering och kanske även ut- eller ombyggnad av kyrkan. Ljuskronan skänktes av Anna Tott som var ägarinna av Bysta. Även predikstolens renovering bekostades av henne (Saxon 1928). Under slutet av 1500-talet skedde en befolkningsökning i Askers socken, då antalet gårdar ökade med 26 procent (Lundgren 1985), vilket kan ha varit orsak till utbyggnad av kyrkan.

En större ombyggnation ägde rum mellan åren 1739 och 1741, varefter endast en del av den norra muren från den medeltida kyrkan bevarades.

År 1758 byggdes Askers sockenmagasin (även kallat fattigbod) (Jansson 1956). Enligt Jansson låg den först vid sakristimuren. På 1795 och 1796 års kartor syns istället en flygel längst i nordväst av samma storlek som sakristian.

Den 21 juli år 1764 slog åskan ned i kyrkan som tillsammans med klockstapeln brann upp. Två år senare stod den nuvarande kyrkan med sitt rektangulära långhus och tresidigt avslutade korparti färdig. Tornet tillkom först år 1858 och i samband med det revs klockstapeln och fattigboden. Även en del av den västra gaveln revs och då framkom en cuppa (vattensålen till en dopfunt) som fram till renoveringarna år 1961–1962 blev liggande på kyrkogården. Sedan år 1962, då cuppan fick en ny fot, används den åter. I kyrkans ägo finns även en dopfunt av sten från år 1625, vilket ytterligare talar för att renovering och/eller ombyggnad av kyrkan skedde under början av 1600-talet (Esbjörnsson 2000; ATA).

Vid renoveringar år 1826 lades nytt golv av täljsten i kyrkan. Då fylldes också gravar i långhuset igen. Senare har golvet lagts om vid flera tillfällen: år 1874, 1948–1949, 1961–1962 och 2013. Vid dessa arbeten påträffades år 1962 ”vid avsatsen till koret en ornerad gravhäll och under densamma skymtade en gravkammare med något välvd vägg av tegel, på vilken hällen vilade”. Gravhällen ligger nu i korgolvet (Esbjörnsson 2016).

I samband med renoveringar av kyrkan år 1961 sattes korportalen i söder igen och en ny dörr togs upp mot norr i sakristian (ibid.). Uppgifter finns om att det tidigare även skulle ha funnits en norrportal. Vid undersöknings-tillfället gick det inte att skönja någon igenmurad portal.

Under medeltid lär det ha funnits ett S:t Olofgille i Asker (Esbjörnsson 2000; Jansson 1956), det är dock oklart var uppgiften kommer ifrån ursprungligen.

Syfte

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt undersöka, dokumentera och tolka de arkeologiska lämningar som framkom vid schaktningsövervakningen.

Inga specifika frågeställningar fanns eftersom schaktningsövervakningar är begränsade i tid och rum och arkeologerna inte kan styra vilka ytor som ska undersökas.

Metod och genomförande

Under golvet

Jorden som legat under trögolven sögs bort med en vaccumsug till en ungefärlig nivå av 0,4 meter under befintligt stengolv. Arkeologer närvarade och rensade kontinuerligt den framtagna ytan. Schakten ritades sedan i skala 1:50 och lodfotograferades.

Påträffade anläggningar dokumenterades på anläggningsblanketter. Två provrutor grävdes och dokumenterades skriftligt och med fotografier. Sektionsritningar i skala 1:20 ritades över sektioner i provrutorna. Syftet var att gräva provgroparna ned till steril mark för att få klarhet i djupet av kulturlagren. Det lät sig inte göras eftersom jorden i kanterna var så torr att den hela tiden rasade ned.

Fynd och prover samlades in från relevanta kontexter. Ben samlades in och en översiktig analys och beskrivning gjordes av dem i fält. De återbegravdes sedan i botten av provgrop 2 (R2).

Dräneringsschaktet

Undersökningen utomhus skedde som en vanlig schaktningsövervakning, vilket innebar att en arkeolog övervakade schaktningen som skedde skiktvis ned till planerat djup. Schaktet och framkomna lämningar dokumenterades skriftligt. Fotografering skedde kontinuerligt. Schaktet och anläggningar ritades in på planer i skalorna 1:50 och 1:100. Tre sektioner ritades i skalorna 1:20 och 1:50. Påträffade bildstenar dokumenterades skriftligt och med fotografier. De bildstenar som togs upp ur schaktet lades åt sidan för att sparas av kyrkan. Påträffade ben återbegravdes direkt i schaktet.

Dokumentation av sockel

Då kyrkan utvändigt skulle få ny puts knackades den gamla putsen bort längst ned mot sockeln. Den framtagna, medeltida sockeln och nedersta delen av muren dokumenterades med sektionsritningar i skala 1:20 och fotografering.

Resultat

Under golvet i kyrkan

DET NORRA SCHAKTET, S1

I den östra delen av schakt 1 fanns fyra gravar (A1–A4) från 1700-talet. De var inramade med tegel och kalksten. Två av gravarna (A3 och A4) var dubbelgravar. I A4 fanns fragmenterade äldre gravstenar som inramning. Vid anläggandet av samma grav hade en gravsten från år 1677 huggits sönder för att få plats med den södra kistan. Graven från år 1677 tillhör Jon Bengts(son?) Aschen Bom. År 1826 fylldes gravarna igen i samband med ny golvläggning. Igenläggandet verkar dock, åtminstone i A4, ha skett vid två tillfällen. Den norra delen av graven var fylld med rullsten, medan den södra sidan innehöll omrörda massor jord.

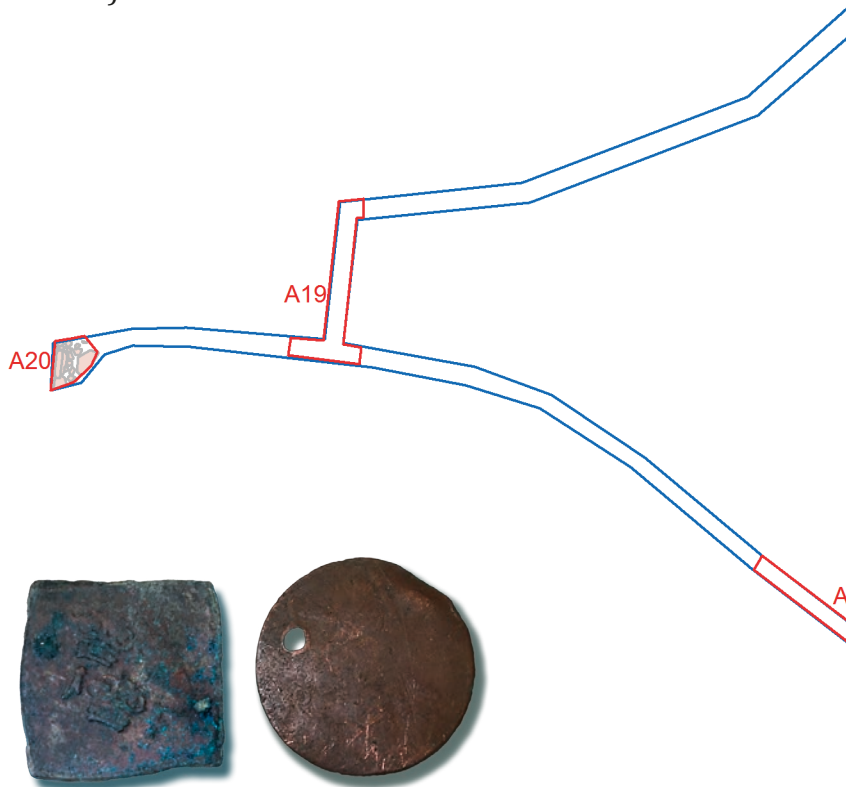
Centralt i schakt 1 grävdes en kvadratmeterstor provgrop (R1). På 0,45 meters djup fanns ett lager (A13) med 0,03–0,15 meter stora naturstenar i mörk sand med inslag av puts och ben. Mot botten av provgropen ökar stenstorleken till 0,15–0,2 meter. Gropen grävdes till 1 meters djup.

I den nordvästra delen av schakt 1 fanns ett markfast flyttblock (A12). Blocket har från början ingått i grunden till den medeltida kyrkan (A5, grunden fanns i schakt 1–3 och presenteras i ett eget kapitel nedan). Upp mot blockets västra sida fanns ett hårt stampat jordgolv (A8) som bestod av brun, svagt grusig finsand med inslag av småsten, kalkbruk och kol. Lagret har tillkommit tidigast i början av 1600-talet då kyrkan byggdes om.

Lagren i schaktet bestod huvudsakligen av omrörda massor. I den nordöstra delen fanns gråbruna omrörda

massor med småsten, i nordväst mörkt gråbrun sandig morän med inslag av kol och i den södra delen ljusgrå sand som var omrörd med smuligt kalkbruk och småsten. Längst i väster, där den medeltida grunden tidigare gick, fanns stora mängder 0,1–0,4 meter stora stenar i omrörda massor. Öster därom hittades fem mynt (F4–F8) präglade mellan år 1634 och 1719.

Norr om området med mynt låg en tegelsten formad som en pil med måtten 0,3x0,095x0,15 meter. Den har suttit i anslutningen mellan ribba och kapp i ett kryssvalv. Tekniken dateras till 1400-talet (Andersson & Hildebrand 1988).

Figur 4 (t. v.). Myntklipp från år 1624.

Figur 5 (t. h.). Slitet mynt från år 1719 som gjorts om till hängsmycke.

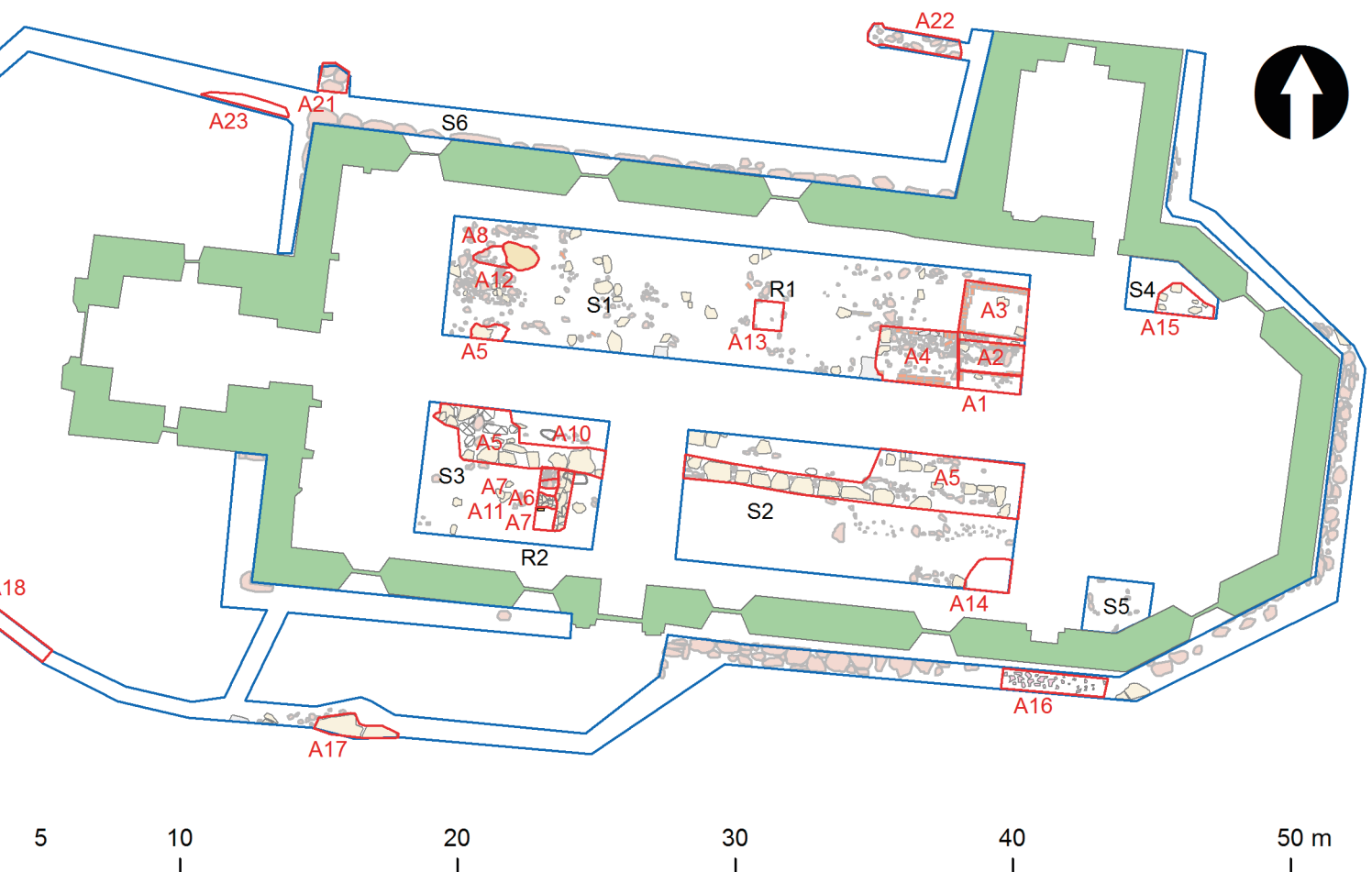
0

Figur 6. Jon Bengts(son?) Aschen Boms gravsten.

Figur 7. Gravarna A1–A3 i S1. Foto taget från söder.

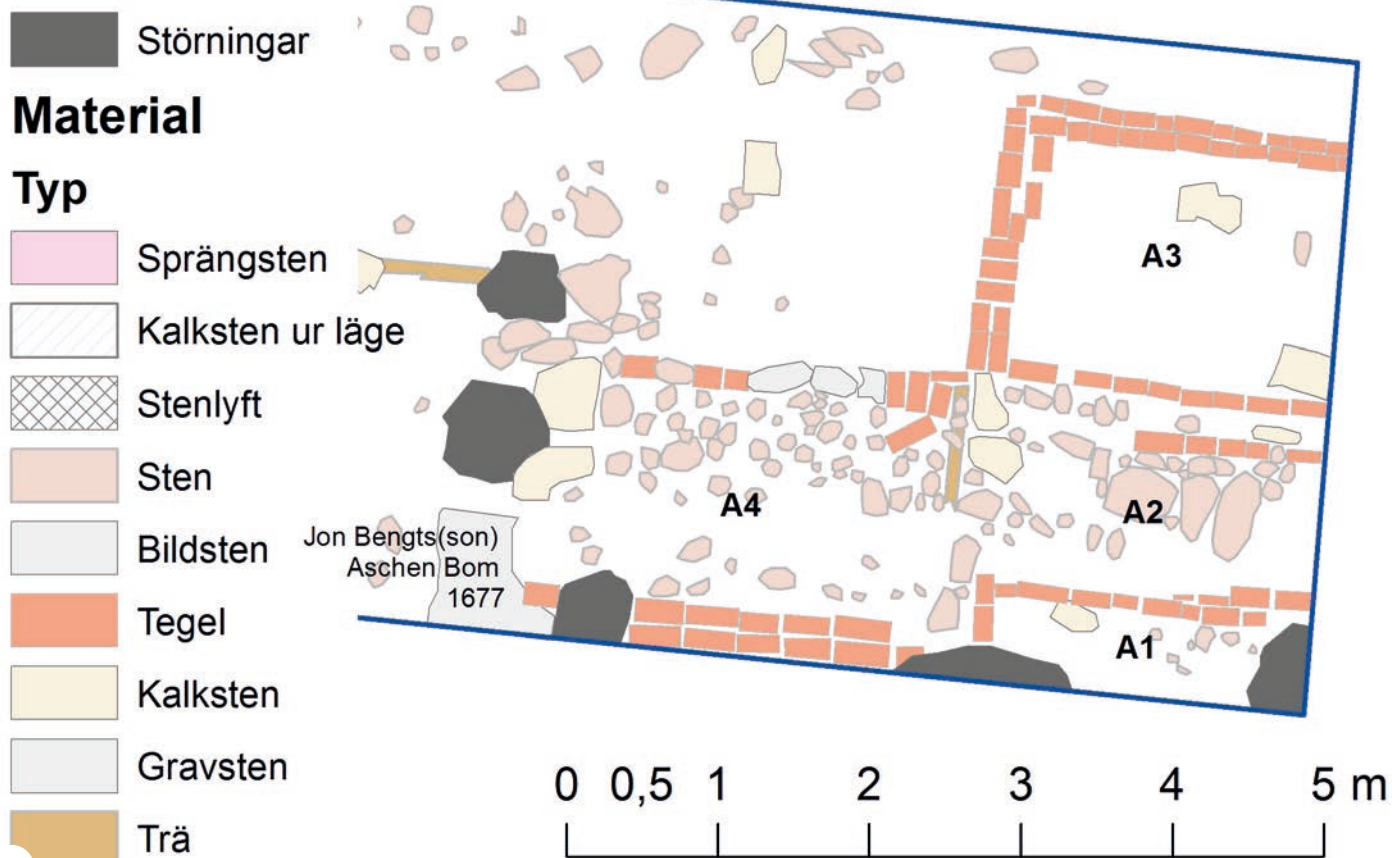
Figur 8. Plan över stenar, schakt (S), provrutor (R) och anläggningar (A). Skala 1:250.

Figur 9. Detaljer från gravarna. Till höger bevarat trä i A4 och översst delar av en gravhäll som återanvänts som byggnadsmaterial i väggen mellan A2 och A3. Foto av Nina Balknäs.

Kyrkans norra långvägg

N

Figur 10. Gravarna i S1. Skala 1:50.

Figur 11. Två av de frisfragment som påträffades i S2.

DET SYDÖSTRA SCHAKTET, S2

I den södra delen av schakt 2 fanns ett lager med rödbränd sand och mycket kol från branden år 1764. I lagret påträffades smälta fragment av grönt fönsterglas och flera delar av en fris med blommor målad i grått.

I det syöstra hörnet av schaktet bestod schaktbotten av kalkbruk. Ytan med bruk (A14) var 1,5x1,5 meter stor och fortsatte in under stengolvet. Ett hål fanns i den västra delen där en måttstock stacks ned till ett djup av cirka 1 meter. Troligen är detta en grav, möjligen samma som framkom vid renoveringarna åren 1961–1962 (se Bakgrund och kulturmiljö, Askers kyrka på sidan 7).

Genom hela norra delen av schakt 2 löpte en äldre grund (A5, se nedan). I övrigt var den södra delen av schaktet starkt påverkat av branden som inträffade år 1764. Sanden var rödfärgad och innehöll kol och smält fönsterglas.

DET SYDVÄSTRA SCHAKTET, S3

Även i den norra delen av schakt 3 löpte den äldre grunden (A5). En andra provgrop (R2) togs upp i den östra delen av schaktet Gropen mätte 2,3x1,2 meter och grävdes från A5 mot söder.

Gropen grävdes först 0,5 meter bred, men när lagda kalkstenshällar (A6) kom fram i den östra delen så vidgades provgropen.

Hällarna, som var formhuggna och satta i kalkbruk tolkas som ett stenlagt golv i ett vapenhus. Storleken på hällarna var 0,3–0,7 meter och tjockleken 0,1–0,15 meter. Golvet, som sluttade svagt mot söder, låg på 0,45–0,56 meters djup. Mellan golvet och grundstenarna i A5 skiljde det 0,28 meter. I vinkeln mellan dem fanns kalkstensflis i smuligt kalkbruk. Jorden över och väster om golvet var lucker, torr och omrörd ned till 0,74 meters djup. Detta beror sannolikt på att stenar från golvet har plockats upp och återbrukats som underlag för senare tiders trägolv. Under de omrörda massorna vidtog ett mer kompakt och fuktigt lager (A7) bestående av grusig, gråbrun sand med inslag av kalkbruk, 0,05–0,3 meter stora stenar, kalkstensflis och ben. Överst i lagret låg smuligt trä (A11) med öst-västlig fiberriktning. Träbiten mätte 0,09x0,23 meter. Direkt norr om träet, på samma nivå fanns de översta stenarna i en mur (A9). Muren löpte i öst-västlig riktning och fortsatte in under golvet A6. Den bestod av kallmurade, huggna kalkstenshällar som var 0,3–0,4 meter stora med gråbrun, smutsig sand mellan stenarna (A7). Bredden på muren var 0,56 meter och höjden minst 0,4 meter. Överst i lager A7 hittades, på 0,95 meters djup, rödgods (F11) med datering till 1800-tal. Det visar att golvstenarna plockats

upp för att återbrukas som underlag till något av de nya golv som lades år 1826 och 1874. På 1,05 meters djup hittades en ströning (F12). Båda fynden låg direkt norr om muren A9. Norr och söder om muren innehöll lagret av cirka 50 procent naturliga småstenar och kalkflis. Mot norr tog en stenpackning (A10) vid. Stenpackningen, som bestod av cirka 0,15 meter stora naturstenar och enstaka kalkstenar utan någon lagd ordning, släntade ned mot söder. Mellan stenarna fanns gråbrun, grusig sand. Packningen började 0,75 meter söder om grunden A5 och fortsatte in under den. Mellan de översta stenarna i packningen och botten av grunden A5 fanns ett cirka 0,2 meter tjockt lager av gråbrun grusig sand.

Provgrop 2 grävdes till 1,1 meters djup, eftersom stenighet och trånghet gjorde det svårt att gå ned djupare utan att radera muren A9. Naturlig mark nåddes inte.

DET NORRA KORSCHAKTET, S4

I den södra delen av schaktet låg, på 0,25 meters djup, flata kalkstenshällar (A15) i storleken 0,2–0,5 meter. Mellan stenarna låg kolig, orange sand i vilken ett 1-öres mynt från år 1719 (F3) hittades.

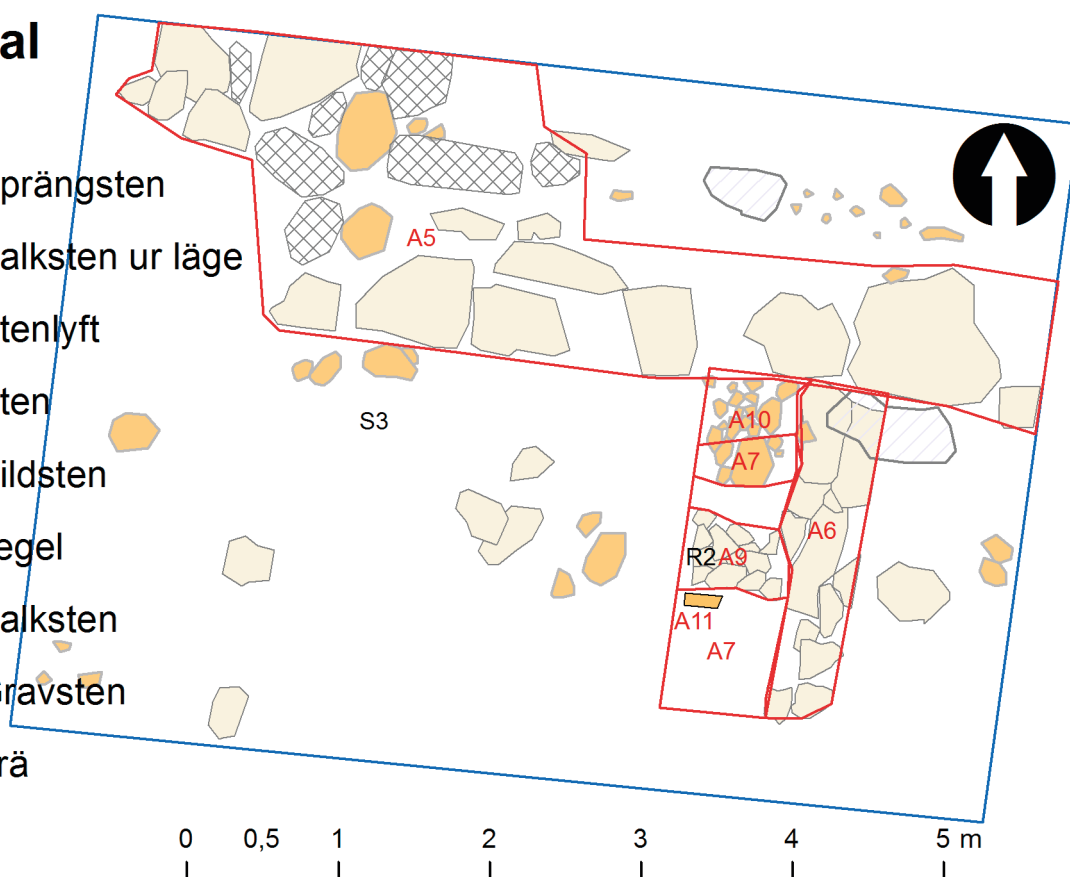
DET SÖDRA KORSCHAKTET, S5

Schaktet grävdes till 0,3 meters djup. Inga anläggningar påträffades, men i den koliga sanden hittades två fragment av kritpipor (F1).

Material

Typ

	Sprängsten
	Kalksten ur läge
	Stenlyft
	Sten
	Bildsten
	Tegel
	Kalksten
	Gravsten
	Trä

Figur 12. Plan över anläggningarna i schakt 3 och provgrop 2. Skala 1:50.

Figur 13. Stengolvet A6. Foto från västnordväst taget av Arkeologgruppen AB.

Figur 14. Muren A9 syns under golvet A6. Foto från nordnordväst taget av Arkeologgruppen AB.

DEN MEDELTIDA GRUNDEN, A5

På cirka 0,15 meters djup fanns en grund (A5). Den löpte i östvästlig riktning genom hela schakt 2 och fortsatte in i schakt 3 där den vinklade av mot norr. I schakt 1 var den mycket störd, men kunde följas ända till den norra schaktväggen.

Grunden bestod av en rad tuktade kalkstenar som var relativt kvaderhuggna med rundade kanter. Stenarna, som var 0,65–0,95 meter långa och 0,5–0,7 meter breda, låg inklädda i vitaktigt kalkbruk. Det vitaktiga bruket med sten vek av mot norr 4,5 meter in från öster i schakt 2. Stenar och bruk löpte på denna sträcka cirka 0,5 meter längre norrut och täckte 1,5 meter i nord-sydlig riktning, de var alltså synliga fram till den norra schaktkanten. Stenarna var där 0,4–0,8 meter stora.

Figur 15. Grundstenarna A5 i S2, fotade från sydöst av Arkeologgruppen AB..

På samma sträcka, i linje med grundens längre öst-västliga sträcka fanns gulaktigt bruk där kalkstenar tittade fram. Dessa stenar låg cirka 0,1 meter lägre än övriga stenar i grunden.

I provgrop 2 noterades att grundstenarna, åtminstone där, endast låg i ett skikt. Under grunden fanns ett 0,2 meter tjockt lager av gråbrun grusig sand och först under det lagret fanns stenpackningen A10 (se ovan, schakt 2). I grundens sydvästra hörn fanns flera stora stenlyft i vitt kalkbruk. De borttagna stenarna har varit cirka 0,5 meter stora och naturligt rundade.

I schakt 1 har flyttblocket A8 ingått i grunden A5. I linje med grundens nord-sydliga del avslutas den bevarade medeltida, norra väggen, vilket syns på en förändring i sockeln utvändigt (se figur 20).

Kol från en 9-årig grankvist som fanns i kalkbruket skickades för datering till ICA i Miami och fick det kalibrerade resultatet 1150–1230 e.Kr. (se bilaga 5 och 6).

Några ord om benen

Johnny Rönngren

Överlag var benen i gott skick i den fuktfria miljön. Inga kompletta skelett påträffades, enbart omrört material. Rörben påträffades emellanåt i vertikal position vilket talar för att benen var omrörda.

Enbart en hastig okulär besiktning gjordes av benen, vilket innebär att följande beskrivning enbart kan ses som små "mikrohistorier". Uppskattningsvis plockades mellan 200 och 300 benbitar upp ur schakten inomhus. De gravlagda var i varierande ålder, både barn och vuxna fanns.

I provgröp 1 (R1) påträffades två halskotor som vuxit samman vid ledytan vilket tyder på förslitning. Där fanns också ett lårben med snittspår på benets utsida. Snittspåret var nedåtriktat och såret hade läkt bra.

I nordvästra hörnet av schakt 1 hittades en brösttryggkota med osteofytbildning (benutskott) och caviteter i kotkroppens ledytor. Brosket hade nöts bort på grund av sjukdom eller hård arbetsbelastning under en lång period, vilket leder till att benutskotten bildas.

I schakt 3 hittades en underkäke vars fyra framtänder saknades, resterande tänder var hårt nedslitna vilket talar för en äldre individ. Käken hade vuxit samman där framtänderna saknades, vilket gett käken ett förkrympt utseende. Det tyder även på att individen levt länge i avsaknad av underkakens framtänder. En annan underkäke visade spår efter infektion i käkbenet, vilket troligen berodde på infektion i en kindtand som saknade krona. Individen har troligen levt med en kraftfull smärta.

Figur 16. Lårben med snittspår. Foto av Johnny Rönngren.

I samma schakt påträffades även ett sammanväxt sken- och vadben. Benen nedanför knä och armbåge är känsliga och läkning av benen om de bryts eller krossas sker inte alltid utan komplikationer. I detta fall har en skada, möjligen mot vadbenet, gjort att den vuxit samman med skenbenet. Benet tillhörde en vuxen individ men det är svårt att avgöra när traumat skett som orsakat benens sammanväxande. Individen har emellertid levt länge med sin skada och sannolikt varit halt.

Det observerades att majoriteten av de rörben som påträffades var långa, kraftiga och hade tydliga muskelfästen på exempelvis lår- och överarmsben. Detta säger givetvis inget om populationen då alla ben är omrörda och det är omöjligt att datera benen. Vidare kan det inte uteslutas att individer begravna inuti kyrkan kommit från en bättre bemedlad grupp inom det lokala samhället, vilka haft tillgång till mer näringsrik föda.

Schaktningsövervakningen

KYRKAN RUNT

För att inte förstöra grunden grävdes dräneringsschaktet cirka 0,2 meter ut från sockeln. Detta medförde att grunden inte togs fram i sin helhet. Schaktet löpte runt långhus och kor samt utmed sakristians östra och västra sida. Ingen grävning gjordes runt tornet.

Arbetet började utmed sakristians östra vägg. Där fanns ett påfört lager med singel ned till 0,5 meters djup. Mot grunden låg 0,3–0,4 meter stora naturstenar.

Utmed den norra sidan av koret framkom större, 0,5–0,6 meter stora, naturstenar på 0,45–0,5 meters djup. Upp mot grunden låg mindre natursten, cirka 0,2 meter stora.

I det nordöstra hörnet av kyrkan påträffades en kalkhäll som var 0,5 meter bred och 0,2 meter tjock. På ovasidan av hällen fanns murbruk. Under stenen fanns 0,2 meter stora naturstenar och toppen av ett större block. Härifrån och söderut låg, på 0,3 meters djup, 0,2–1,0 meter stora naturstenar av varierande form. Stenarna var lagda mot grunden.

Längst österut utmed sydmuren fanns en 2,8 meter lång sträcka med sprängsten ned till 0,5 meters djup (A14). Ovanpå stenarna låg kalkbruk. Under sprängstenarna låg fortsatt samma typ av naturstenar som fanns runt östra och södra sidan av koret. Stenarna fortsatte fram till trappan vid sydportalen. De låg i ett lager av omrörda massor som även innehöll spridda ben.

Från trappan och västerut grävdes endast 0,4 meter djupt. I schaktet fanns 0,3 meter singel och under det 0,1 meter sand och småsten. Endast en större natursten påträffades 2,3 meter

väster om trappen. I det sydvästra hörnet av långhuset fanns en 0,55x1,0 meter stor natursten inmurad som hörnsten. Schaktet utmed den västra sidan av långhusets södra del innehöll endast rabattjord.

Utmed den västra sidan av sakristian grävdes för dränering år 1962. Schaktet innehöll därför endast grus och småsten. Från sakristians nordvästra hörn grävdes i rakt västlig riktning ett 4,5 meter långt och 0,7 meter brett schakt för placering av en stenkista. Överst fanns ett 0,5 meter tjockt lager av matjord med ett stort inslag av puts och gulaktigt kalkbruk. Under jorden fanns 0,2–0,7 meter stora naturstenar ner till schaktbotten. Stenarna fortsatte i schaktväggarna.

Den norra muren på långhuset består delvis av en bevarad vägg från den medeltida kyrkan. Sockeln till den medeltida muren skiljer sig från den senare tillkomna sockeln i väster. Den äldre sockeln börjar 0,75 meter från hörnet av sakristia och långhus och sträcker sig 15,9 meter mot väster. I den östra delen ligger två skift med tuktade kalkstenar (liknande dem i A5) som är murade med gulaktigt kalkbruk. Under dem, cirka 7 meter väster om sakristian, finns obearbetade grundläggningsstenar synliga i cirka 6 meter. Den västra del av grunden är ojämnare och lagd med ett mer varierat stenmaterial. Vid skiftet mellan den äldre och yngre grunden var det uppfyllt med sand, grus, stora rullstenar och fönsterglas.

Den del av grunden som uppfördes under 1700-talet bestod av två skift med kvaderhuggna kalkstenar. Fyllningen i schaktet bestod av brunt, sandigt grus.

Figur 17. Bildsten med väggfäste, epitaf. Foto av Arkeologgruppen AB.

Figur 18. Gravsten från 1200–1300-talet.
Foto av Arkeologgruppen AB.

Figur 19. Gravsten med lurblåsande kerub.
Foto av Arkeologgruppen AB.

Figur 20. Norra långväggs sockel. Foto från väster av Arkeologgruppen AB.

I höjd med långhusets nordvästra hörn påträffades rester av grunden (A21) till den fattigbod som tidigare stod på platsen (Jansson 1956). Det enda som fanns kvar var tre, cirka 0,4 meter stora stenar i murbruk som troligen motsvarar det nordvästra hörnet av byggnaden. Grunden A21 låg något förskjuten åt sydöst gentemot kyrkans nordvästra hörn.

Fattigboden och den norra delen av långhusets västmur revs under andra halvan av 1850-talet (Esbjörns-son 2016).

I KYRKOGRÅRDSJORDEN

Från det östra hörnet av sydportalens trappa svängde schaktet snett mot sydväst genom den asfalterade gången. Direkt under asfalten påträffades tre fragmenterade kalkstenshällar. De var 0,4x0,6, 0,4x0,5 och 0,2x0,5 meter stora. En av dem hade en slät sida och en hade en rak, ristad skåra. De låg direkt under asfalten och var förmodligen rester av en stenlagd gång upp till sydportalen. Under kalkstenshällarna fanns omrörda massor med inslag av tegelkross, gulaktigt bruk och 0,05–0,3 meter stora naturstenar. I massorna fanns ytterligare två hällar. Den ena var 0,6x0,6x0,15 meter stor. På ena sidan var en lagerkrans frammejslad och genom stenen var ett cirka 0,05 meter brett hål borrarat. På baksidan av stenen var det uthugget runt hålet för ett järnankare. Stenen har alltså suttit på väggen. Den andra stenen var förmodligen en gravhäll. Den mätte 0,55x0,4x0,1 meter och hade en reliefbild. På sidorna av stenen finns rester av text som tyvärr var mycket skadad. Det är därför svårt att säga om det är latinska bokstäver eller medeltida runor. Det fanns inga rundade former och på ett ställe ser det ut som en n-run med dubbel bistav, men det kan vara orsakat av en senare skada. Hällen är troligen från 1200-tal eller möjligen 1300-tal (Källström i mail 2016-04-07).

Söder om asfaltsvägen vände schaktet västerut igen. Fyllningen bestod överst av 0,2 meter matjord. Under den fanns 0,2 meter påförd gulbrun sand och i botten 0,2 meter mörkbrun, sandig morän med ett litet inslag av kol. 2,3 meter öster om långhusets sydvästra hörn påträffades två lagda kalkstenshällar (A17) vilka tillsammans troligen utgör lockstenar till en grav. Runt om

A16 fanns 0,2 meter stora rullstenar i sand på samma nivå som hållarna. Något väster om A16 påträffades ett fragment av en gravhäll med en lurblåsande kerub. Hällen kunde lämnas kvar i botten av schaktet.

Någon meter in från öster utmed den södra terrassmuren fanns en större nedgrävning (A17) som innehöll omrörda massor med byggnadsrester i form av kalkstensflis och tegelkross blandat med sand och grus. Längden på nedgrävningen var 6,5 meter i nordväst-sydöstlig riktning. Nedgrävningen skar mörkbrun, småstenig humös sand som var mycket kolrik invid den västra nedgrävningskanten.

Från det sydvästra hörnet av långhuset grävdes schaktet mot västsydväst, genom den asfalterade gången och sedan vidare västerut. Utmed denna sträcka fanns en 3,15 meter lång och minst 0,55 meter djup nedgrävning (A18) med fyllning av rikligt kolhaltig matjord och 0,1–0,4 meter stora naturstenar. Stenarna var större och fler mot kanterna av nedgrävningen. Överst fanns ett 0,15 meter tjockt gulvitt kalklager som bitvis var rödbränt. Det innehöll även enstaka tegelkross. Anläggningen fortsatte i schaktbotten.

Schaktet fortsatte sedan utmed den norra sidan av den norra terrassmuren. Där fanns överst ett 0,5 meter tjockt lager matjord med ett omrört inslag av sten, ben och enstaka kistträ. Under matjorden fanns ett 0,3 meter tjockt lager av påförda, cirka 0,15 meter stora naturstenar där matjord och enstaka ben hade silat ned.

I höjd med den plana asfalterade gången mellan de två trapporna som löper upp mot kyrkan från väster

påträffades rester av en terrassering eller mur (A19). Under asfaltens bärlager fanns 0,1 meter orangebrunt sandigt grus med ett mindre inslag av kalkbruk. Under gruset låg 0,1–0,5 meter stora naturstenar i matjord (A19). Direkt söder om den asfalterade gången grävdes djupare för placering av en brunn. Stenarna i terrasseringen fortsatte hela vägen ned till 1,0 meters djup. Bredden på terrasseringen var 1,8 meter i öst-västlig riktning. Stenarna var störst i den västra delen. Där fanns även ett lager smuligt kalkbruk, cirka 0,15 meter tjockt och 0,5 meter långt i schaktets riktning.

Från brunnen löpte schaktet västerut utmed den södra sidan av trapporna. Marken bestod av 0,2 meter påförd sand över 0,3 meter matjord. Närmare muren fanns flera fragmenterade, mejselhuggna kalkstenshällar.

Den nuvarande muren (A20) var cirka 1,5 meter bred och djupet minst 1,2 meter. I botten fanns 0,7 meter stora stenbumlingar täckta av 0,2–0,4 meter stora stenar. Över detta låg ett 0,2 meter tjockt lager kalkstensflis och mindre natursten täckt av en kalkstenshäll som i sin tur bildade underlag för takhällen på muren som fick sin lutning av ett mellanliggande jordlager. Mellan alla stenarna i muren fanns lucker matjord.

Dokumentation av mur och sockel

Under augusti år 2016 återkom Arkeologgruppen till Askers kyrka för att dokumentera sockeln och den nedersta delen av muren utvändigt på norra och västra sidan i samband med att kyrkan rappades om. Sektionsritningar gjordes

i skala 1:20 och fotografier togs som sattes samman i montage (se bilaga 7, 8). Det som kunde observeras var att de två nedersta skiften i muren var lagda med kalkstenar i storleken 0,2x0,6 meter. Den medeltida, norra sockeln var 15,9 meter lång och avslutades längst i väster med en sockelsten som var avfasad i vinkel. Över detta fanns i muren en stående kalksten som var 0,28 meter bred. Höjden på stenen gick inte att avgöra eftersom den delvis var täckt av bruk, men höjden uppgick till >0,6 meter. I de västra delarna av den norra, medeltida muren fanns inslag av tegel.

Den medeltida sockeln fanns även utmed den västra väggen på långhuset, från hörnet vid tornet och 2,05 meter ut mot norr. Enligt uppgift (Esbjörnsson 2016) så revs det nordvästra hörnet av långhuset i samband med tornbygget och någon sockelhörnsten fanns inte bevarad där. Möjligen har den försvunnit i samband med rivningen. En lodrät skarv som visar gränsen mellan äldre murverk och det lagade hörnet syntes i murverket på den nordvästra väggen.

Figur 21. Hörnet på medeltida sockel och murverk utmed långhusets norra mur. Foto från nordväst av Nina Balknäs.

Skarven går hela vägen upp i takhöjd. Murverket över den medeltida sockeln är troligen medeltida även det. Cirka 6 meter upp finns en vågrät skarv som visar att kyrkan vid något tillfälle höjts med cirka 5 meter.

Figur 22. Långhusets västra mur. Både den lodräta och den vågräta skarven syns tydligt. Fotomontage från nordväst av Nina Balknäs. Skalan är ungefärlig.

Figur 23. Graven A4 under framtagning. Foto från sydöst taget av Nina Balknäs.

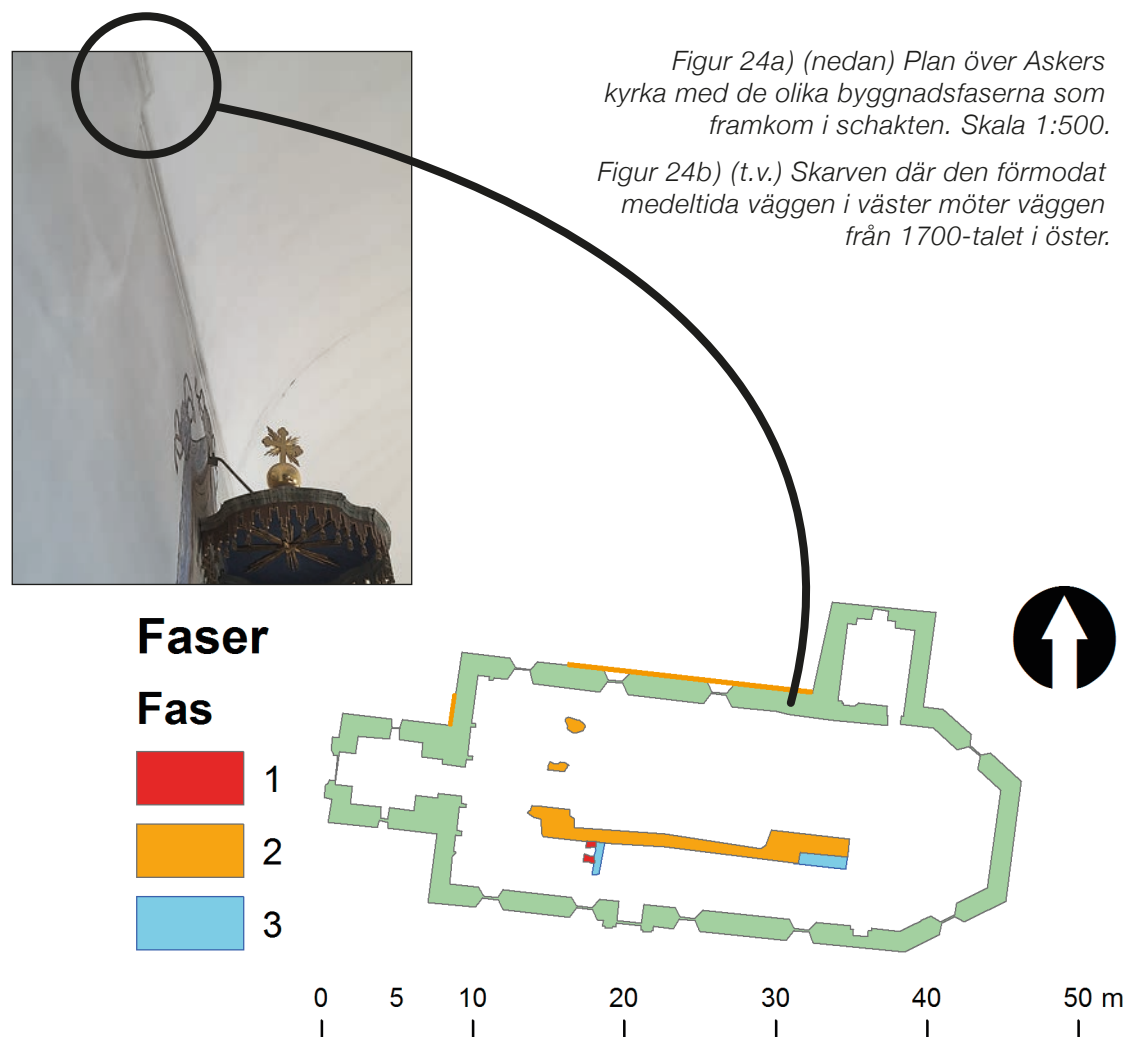
Tolkning

Gravarna

Gravarna i den östra delen av schakt 1 (A1–A4) är grävda mellan år 1677 – då den gravsten som huggts sönder för att få plats med grav A4 har det årtalet och år 1826 – då det finns uppgift om att gravar återfylldes detta år. Dubbelgraven A4 verkar ha återfyllts vid två tillfällen. Den norra delen av graven var fylld med rullsten, medan den södra sidan innehöll omrörda massor jord. Den norra tegelramen var dessutom enkelradig i den nordvästra delen. Det kan vara så att graven öppnats och en kista lagts ned i den norra delen vid ett senare tillfälle än när den ursprungliga graven anlades.

Mynten

Henrik Klackenborg skriver i *Moneta Nostra* (1992) om medeltida myntfynd i kyrkgolv. Han anser att mynten i första hand ska tolkas som "offerspill", det vill säga att de tappats i samband med olika typer av kyrkliga förrättningar. Detta baseras bland annat på att fynden är koncentrerade till platser där altare och offerstockar varit placerade. Resonemanget verkar rimligt även för myntfynden i Askers kyrka, även om de är från efterreformatorisk tid, präglade mellan 1624 och 1719. Fem av mynten påträffades inom en mindre yta i sydvästra delen av schakt 1. Frågan är vad som skett där, vid den västra ingången

till långhuset? Det troligaste är att det är fråga om kyrktagning. Kyrktagning skedde till en början innanför kyrkdörren i vapenhuset, men flyttades sedan fram i tvärgången (Gustavsson 1972). Under medeltid skulle kvinnan bära ljus och medföra offer av exempelvis bröd eller ost till ett så kallat kak- eller ostaltare. Efter Uppsala möte år 1593 avskaffades seden. Trots detta levde bruket med kyrktagningsoffer till kyrkokassan kvar in på 1800-talet (Wikipedia: kyrktagning och kakaltare).

Kyrkans byggnadsfaser

FAS 1, EN STAVKYRKA

Kallmuren av kalkstensflis (A9) föreföll vara allt för instabil för att ha fungerat som någon form av grund. Funderingarna kring dess funktion fick emellertid sitt svar i en artikel av Carl Norman (1976) (se även Lagerlöf 1985): kallmuren i Asker visar stora likheter med en kallmur som tillhör grunden till stavkyrkan i Silte på Gotland, både avseende utseende och dimensioner. Norman beskriver hur muren i Silte endast sekundärt fungerat som stöd till den resta

Figur 25a) Nutida mur som omgärdar förskolan "Klockaregården" som ligger granne med Askers kyrka. Foto från väster taget av Nina Balknäs.

Figur 25b) Tvärsnitt genom stavrännana i Silte, efter Trotzig. Källa: Fornvännen 1976(71).

Figur 25c) Rekonstruktion av grunden i Silte, efter Trotzig. Källa: Fornvännen 1976(71).

Figur 25d) Lodofoto över grundmuren i Asker. Foto av Nina Balknäs.

byggnaden. Syftet med kallmuren har istället varit att separera jordfyllningen under golvet i kyrkan från den ränna som väggens stavar har gått ned i. Det primär syftet har alltså varit vattenavvissande. I Silte bestod rännans yttre vägg av klumpstenar. Motsvarande stenar påträffades inte i Asker, troligen beroende på att senare tiders störningar, först i form av byggnation av vapenhuset och senare på grund av återbruk av hällar.

Det trä som påträffades utmed kallmurens södra sida i höjd med den översta stenen kan hypotetiskt varit en rest av en träsyll som vilat på muren, men eftersom marken ned till denna nivå var omrörd så ansågs kontexten

alltför osäker för att låta göra några analyser. Träet var i smuligt skick, men ett prov har tagits tillvara.

Stenpackningen A10 hör förmodligen till denna första fas eftersom det låg 0,2 meter jordlager mellan packningen och grunden A5. Det är dock oklart vilken funktion som packningen har haft. Något att fundera över är om A10 legat inom- eller utomhus. En möjlighet är att packningen motsvarat blocken i Silte och att stenkyrkan byggts direkt norr om den fortfarande stående stavkyrkan. Detta är dock mycket osäkert.

Vi har ingen datering från stavkyrkofasen. Från stavkyrkan i Silte finns flera dateringar, men de är tyvärr

A

B

Figur 26a) Del av pelare funnen i nordöstra delen av schakt 1.

Figur 26b) Formad tegelsten som suttit i anslutningen mellan pelare och kryssvalv. Båda foto tagna av Nina Balknäs.

väldigt spretiga och hamnar samman taget mellan 860 +/-100 och 1175 +/- 185 e.Kr. (Erik-sson 2011). Gustaf Trotzig (1972) som genomförde undersökningen i Silte menar att "... kyrkan tillkommit i stav-kyrkobyggandets slut", alltså under 1100-talets senare del.

FAS 2, EN STENKYRKA

Den murade medeltida kyrkan uppfördes någon gång mellan åren 1150 och 1230. Troligen har koret varit något smalare än långhuset eftersom grunden i sydöst föreföll ha vidgats. Eventuellt har även ett torn eller ett vapenhus funnits i väster. Det som pekar mot detta är dels att grundstenarna A5 i schakt 3 gör en sväng österut, dels den bevarade sockeln i långhusets nordvästra mur. Fynd av en pelare och en pilformig tegelsten visar att taket bu- rits upp av pelare med kryssvalv.

Om det stenlagda golvet (A6) i det som tolkas som ett vapenhus tillkommit direkt vid uppförandet eller om det är senare tillkommet gick inte att utläsa i det arkeologiska materialet. Det finns även en möjlighet att det är äldre än grunden A5 med tanke på den höjdskillnad på 0,2 meter som skiljer mellan A5 och A6.

FAS 3, UTBYGGNAD AV KYRKAN

Vid något tillfälle, möjligen i början av 1600-talet (då en ombyggnation sker enligt Saxon (1928)) har koret vidgats. Detta syns på det gulaktiga bruk som finns över de något lägre liggande stenarna i långhusets sydöstra sida. Det är möjligt att den nuvarande sakristian byggs vid samma tillfälle i samband med att den norra långhusväggen förlängs österut.

FAS 4, 1700-TALET FÖRSTA KYRKA

År 1741 stod den nya, större kyrkan klar. Den fick bara stå i 23 år innan den brann. Planmässigt hade den samma form som den nuvarande kyrkan (utan torn). Fynden i brandlagren bestod av smält, grönt fönsterglas och flera fragment av en gråmålad takfris i gips med enkel blomsterornamentik. Branden verkar ha varit som mest förödande i den södra delen av kyrkan.

År 1758 byggdes den första sockenboden på norra sidan av kyrkomuren. Det är oklart i vilken grad som boden berördes av branden.

FAS 5 OCH FAS 6,
DEN NUVARANDE KYRKAN

Den nuvarande kyrkan stod klar år 1768. Fram till år 1858 stod en separat klockstapel sydöst om kyrkan. Den revs då och ersattes med det torn som står idag.

Angående klockstapeln så har den troligen stått på den plats som idag kallas "Uhrs kulle". Enligt muntlig tradition skulle det vara gravplats för politikern Anders Uhrs som dog år 1891. Vid en titt ned mellan hållarna på kullen syns spridda ben i en cementklädd källare. Platsen för klockstapeln verkar, benen till trots, inte vara någon grav, utan har troligen använts för tillfällig förvaring av döda.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt undersöka, dokumentera och tolka de arkeologiska lämningar som framkom vid schaktningsövervakningen.

Inga specifika frågeställningar fanns uppställda i förväg, men då resultaten var intressanta enades inblandade part-er att två provgropar skulle grävas, en invändigt i den medeltida kyrkan och en utanför, i syfte att fastställa djupet på kulturlagren. Detta lät sig inte göras. I provgrop 1, som var centralt placerad i den medeltida kyrkan, var jorden så torr att sidorna kontinuerligt rasade in. Gropen grävdes till 1 meters djup under nuvarande golvnivå och hade då fortfarande kulturlager i botten. Provgrop 2 lades i

anslutning till grundens södra utsida i schakt 3. Där påträffades flera anläggningar som gjorde det svårt att fortsätta nedåt. Gropen grävdes 1,1 meter djup från nuvarande golvnivå. Botten bestod då fortfarande av kulturlager.

Askers kyrka ligger granne med två förskolor och en visning av undersökningen inne i kyrkan hölls för förskolebarn och lärare. Även allmänheten var intresserad. Ett stort tack riktas till Ingmar Larsson, medlem i kyrkorådet, som bidragit med såväl muntlig som skriftlig kunskap om kyrkans historia. Även Estrid Esbjörnsson, som på uppdrag av pastoratet tagit fram en historisk och kronologisk händelselista, kom flera gånger på besök och hade var gång kloka tankar att förmedla.

Resultaten från undersökningen var mycket goda. I detta fall får konstateras att en mindre arkeologisk insats har genererat ny kunskap om Askers kyrkas historia.

Referenser

Tryckta källor

- Andersson, K. & Hildebrand, A. 1988. *Byggnadsarkeologisk undersökning. Det murade huset*. Riksantikvarieämbetet. Uppsala.
- Eriksson, M. 2011. *Rapportsammanställning för arkeologisk undersökning i Silte kyrka 1971-1972*. Gotlands fornsals arkiv.
- Esbjörnsson, E. 2000. *Kyrkor i Örebro län*. Örebro.
- Gustavsson, A. 1972. *Kyrktagningsleden i Sverige*. Skrifter från Folklivsarkivet i Lund.
- Clackenberg, H. 1992. *Moneta Nostra. Monetarisering i medeltidens Sverige*. Lund.
- Lagerlöf, E. 1985. *Medeltida träkyrkor II. Västergötland Värmland Närke*. Volym 199 av Sveriges kyrkor, Konsthistoriskt inventarium. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
- Lundberg, L. 1985. *Bebyggelse och befolkning i Askers socken i Närke ca 1300-1600*. C-uppsats i historia vid Professor Eva Östbergs seminarium. Uppsala universitet.
- Norman, C. 1976. *Synpunkter beträffande grunden till stavkyrkan i Silte*. I: Fornvännen 1976 (71).
- Montgomery, I. 2002. *Sveriges kyrkohistoria. Enhetskyrkans tid*. Band 4. Trelleborg.
- Trotzig, G. 1972. *En stavkyrka i Silte*. Gotländskt arkiv 1972.

Ej i tryck

- Esbjörnsson, E. 2016. *Askers kyrka, Närke. Historik och kronologisk händelselista*.

Kartor och arkivmaterial

- Askersby. Övrigt 1796.

NÄTKÄLLOR

2016-05-18

<http://runeberg.org>:

Hildebrand, E. 1864. *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*. Första delen. Stockholm.

Hofberg, H. 1868. *Nerikes gamla minnen, sådana de ännu qvarleva i fornlemningar, fornfynd, aflefvor av medeltidens kyrkliga konst, folklif, sånger, sägner, folkspråk, m. m. Ett bidrag till fäderneslandets fornkännedom, konst- och odlingshistoria*. Örebro.

Saxon, J. L. 1928. *Närkes kyrkor i ord och bild*. Stockholm.

2016-11-17

Wikipedia, sökord: kyrktagning, ostaltare

E-POST

Källström, Magnus 2016-04-07

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Närke
Län	Örebro
Kommun	Örebro
Socken	Asker
Fastighet	Askersby 22:1
Fornlämningsnummer	Asker 212

Projektledning	Nina Balknäs
Personal	Nina Balknäs, Leif Karlenby, Johnny Rönngren, Erica Strengbom

Undersökningstid	2016-03-07 till 2016-03-31 och 2016-08-29
Undersökt yta	187 m ² inomhus, 200 m ² utomhus
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer
431-1149-2016

Arkeologgruppens projektnummer
2016_11

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Fynd förvaras hos Arkeologgruppen AB i väntan på fyndfördelning.

Bilaga 1. Schakttabell

+mått avser toppmått tagna från befintligt stengolv.

Schaktnr	Mått/m	Djup/m	Anläggningar	Läge
1			A1-5, A8, A12-13	N
2			A5	SÖ
3			A5-7, A9-11	SV
4			-	Kor N
5			-	Kor S
6	Br 0,5-0,8	0,5-0,8	A15-22	utomhus
R1	1,0x1,0	+1,0	A13	S1
R2		+0,75	A6-7, A9-11	S3

Bilaga 2. Anläggningstabell

+mått avser toppmått tagna från befintligt stengolv.

A-nr	Typ	Storlek/m	Djup/m	+mått/m	Beskrivning	Övrigt
1	Grav	Framtaget mått:	-	0,13	Rektangulär. Fylld år 1826 med ljust gråbrun grusig sand med inslag av kalkstensflis, småsten, tegelkross, kalkbruk och träbitar. Ram av tegel i storleken 0,25x0,12x0,09 m och 0,17x0,12x0,09 m. Satta i bruk, dock inte det översta skiftet.	1700-tal Yngre än A4 eftersom den V sidan är anpassad efter A4/A2. Fortsätter under stengolvet i S och Ö.
2	Grav	Framtaget mått:	-	0,11	Rektangulär. Fylld år 1826 med ljust gråbrun grusig sand med inslag av kalkbruk, kol och träbitar. Under det natursten 0,1-0,6 meter stora. Ram av tegel i storleken 0,31x0,14x0,10 m satta i bruk. I V finns inget tegel, där delar A2 en ram av kalksten med A4.	1700-tal Fyllningen med sten förefaller gå in under kalksten i V, vilket gör A2 äldre än A4. Fortsätter under stengolvet i Ö.
3	Grav (dubbel)	Framtaget mått:	-	0,11	Rektangulär (sned V-vägg). Fylld år 1826 med gråbrun grusig sand med inslag av kalkstensflis, småsten, tegelkross, kalkbruk, kol och träbitar. Ram av tegel i storleken 0,26x0,13x0,09 m och 0,18x0,13x0,09 m. Satta i bruk.	Fortsätter under stengolvet i Ö
4	Grav	Framtaget mått:	-	0,10	Rektangulär. Fylld år 1826 med ljust gråbrun grusig sand med inslag av kalkstensflis, småsten och träbitar. Under det natursten 0,05-0,2 meter stora, mer sten i N delen. Långsidorna inramade av tegel i dubbel bredd, enkel i NV. Tegelstorlek 0,26x0,12x? m och 0,2-0,5 m stora kalkstenar. Både tegel och kalksten är satta i bruk. Ovanpå den N tegelraden fanns fragmenterade äldre gravstenar som inramning, inget bruk mellan dem.	Fynd av 1 kritpipsskaft (F2) i fyllningen. Har slagit sönder gravsten från år 1677 för att få plats med graven i SV hörnet.
5	Grund			0,16	Tuktad kalksten, relativt kvaderhuggen med rikligt av vitaktigt kalkbruk. I dne Ö delen syns lägre liggande kalkstenar i gulaktigt bruk, det vitaktiga bruket med sten viker av mot N. Stenstorlek: I R2: endast ett lager med kalksten, jord under.	Störd i V.
6	Stengolv	Bevarad längd N-S 1,5 m, men har varit >2,2 m.		0,45 N 0,56 S sluttar mot S 0,11 m på 1,4 m	Formhuggna kalkstenar, 0,3-0,7 m stora, tjocklek 0,1-0,15 m. Satta i kalkbruk. Nivåskillnad till A5 0,28 m. I vinkeln mellan A5 och A6 fanns kalkstensflis i kalkbruk.	I R2 Vapenhus Över A9

A-nr	Typ	Storlek/m	Djup/m	+mått/m	Beskrivning	Övrigt
7	Lager			0,74	Grusig gråbrun sand med inslag av kalkbruk, natursten 0,05-0,3 m, kalkstensflis och ben.	I R2 Konstruktionslager? Stört ned till denna nivå. Lagret finns på båda sidor om A9. Fynd av yngre rödgods (F11) på 0,95 m djup och en ströning (F12) på 1,05 m djup, båda direkt N om A9.
8	Lager		0,2	0,2	Brun, grusig finsand, mycket kompakt, kakigt med inslag av småsten, kalkbruk och kol. I NV ligger lagret över två naturstenar, ca 0,3 m stora.	Stampat jordgolv, ligger upp mot flyttblock A12
9	Mur?	Br 0,5 m	Höjd 0,4 m framtaget	0,71	Kallmurade huggna kalkstenshällar 0,3-0,4 m stora med gråbrun, smutsig sand mellan stenarna.	I R2 Direkt under A6
10	Grundstenar?	Bredd i schaktet 0,75 m		0,75	Packning av naturstenar och kalkstenar ca 0,15 m stora i gråbrun, grusig sand.	I R2
11	Trä	0,09x0,23 m , forts mot V		0,74	Liggande trä i Ö-V riktning.	I R2 Överst i A7
12	Flyttblock			0,1	Stort block av gnejs som är tillmakat på toppen i S. Cement ovanpå i N.	
13	Lager		>0,55	0,45	0,03-0,15 m stora naturstenar i mörk sand. I botten av R1 är stenstorleken 0,15-0,2 m. Omrört. Inslag av puts och ben.	I R1
14	Gravkammare?				Yta täckt med kalkbruk. I V den ett hål som är ca 1 m djupt.	
15	Lager	L 2,8			Sprängsten	Korportal
16	Lockstenar				2 kalkstenshällar	Grav?
17	Nedgrävning	L 6,5			Innehöll omrörda massor med byggnadsrester: kalkstensflis, tegelkross, sand och grus.	
18	Terrassering	L 1,8 m Ö-V, framtaget xx m N-S	>0,8		Stenar, 0,1-0,5 meter stora i matjord. Kalkbruk i väster.	

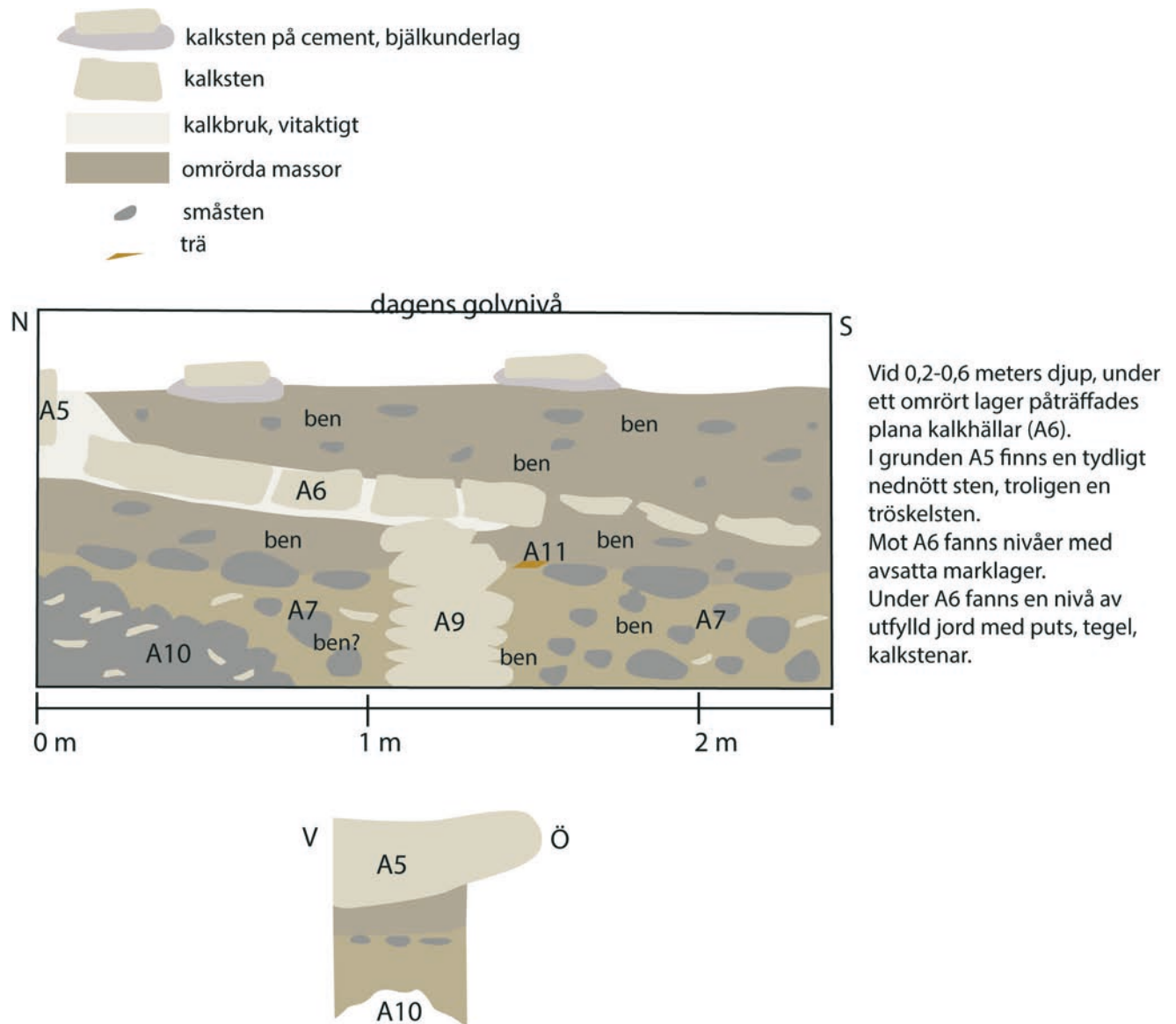
A-nr	Typ	Storlek/m	Djup/m	+mått/m	Beskrivning	Övrigt
19	Mur	>1,5	1,2		0,7 m stora stenar täckta av 0,2-0,4 m stora stenar. Över detta 0,2 meter kalkstensflis och mindre natursten täckta av en kalkstenshäll som bildade underlag för takhållen. Mellan alla stenarna fanns lucker matjord.	Befintlig mur
20	Nedgrävning (grund?)	L 3,15 Ö-V	>0,55		Fyllning av 0,4 meter med rikligt kolhaltig matjord och natursten 0,1-0,4 m. Större och fler stenar i kanterna. Överst 0,15 m gulvitt kalklager, bitvis rödbränt, med enstaka tegelkross.	
21	Grundstenar				3 naturstenar, 0,4 meter stora, i kalkbruk.	Fattigbod
22	Nedgrävning				Större nedgrävning fylld med stenar.	

Bilaga 3. Fyndtabell

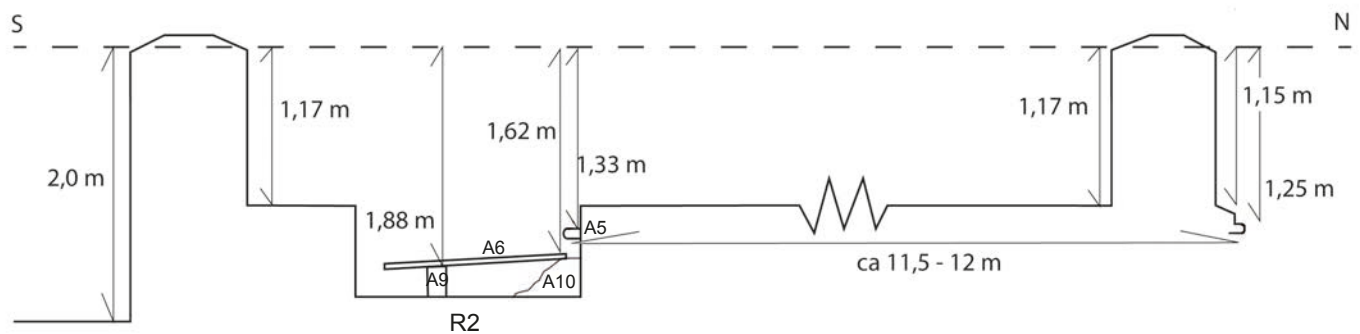
F-nr	Typ	Material	Beskrivning	Kontext	Datering
1	Kritpipsskaft	Krita	2 st	S5	
2	Kritpipsskaft	Krita	1 st	A4, S1	
3	Mynt	koppar	1 st Ulrika Eleonora 1 öre KM 1719 (c), Stockholm	S5	1719
4	Mynt	koppar?	1 st hammarslaget myntklipp Fyrk 1624 (c) Säter Gustaf II Adolf	S1, Ö delen	1624
5	Mynt		1 st ¼ öre 1634 SM122 Kristina, Nyköping	S1, Ö om pelare	1634
6	Mynt		1 st 1/6 öre SM 1666 (c) Karl XI	S1, Ö om pelare	1666
7	Mynt		1 st Karl XII, Flink och Färdig (c) 1718	S1, Ö om pelare	1718
8	Mynt		1 st Ulrika Eleonora 1 öre KM 1719 (c) Stockholm	S1, V om pelare	1719
9	Spänne	Järn	1 st, rektangulärt, skärpspänne	S1, V om pelare	
10	Ströning		1 st, mönsterpressad (kärve?), genombruten, med en pigg centralt. Konserverad.	R2, A7 +1,05 m	
11	Y rödgods	keramik	1 st, enkel brun glasyr. Ej tillvarataget	R2, A7 +0,95 m	trol. 1800-tal

Bilaga 4a) Sektionsritning av ruta 2 i schakt 3

A7, A9, A10 och A11 är schematiskt inritade.

Bilaga 4b) Schematiskt tvärsnitt genom Askers kyrka från söder till norr

Bilaga 5. Lodfotografier över schakten inomhus

Bilderna är uppbyggda av flera sammanfogade foton och rektifierade mot inmätningar och fastighetskarta. Alla schaktmontage är alltså skalenliga gentemot varandra. Alla bilder utom gravbilden har öster uppåt i bild. Gravarna har söder uppåt i bild.

Provgrop 2 (R2) i S3

Gravarna i S1

S1

S2

S3

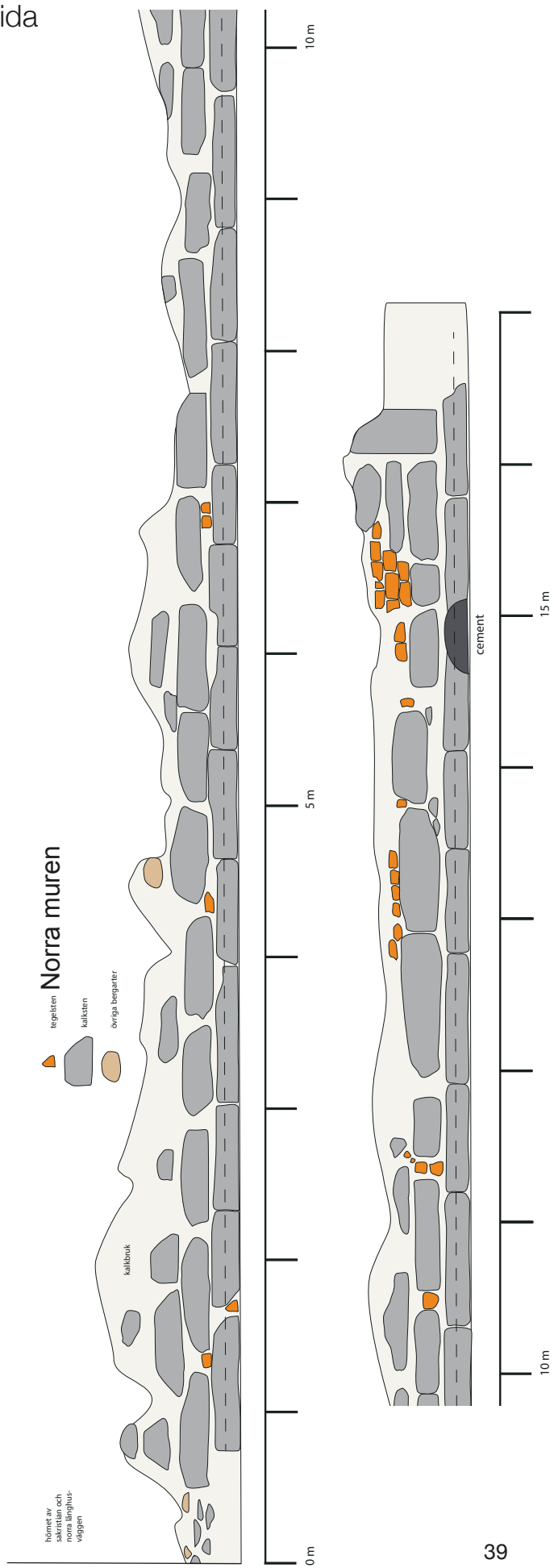
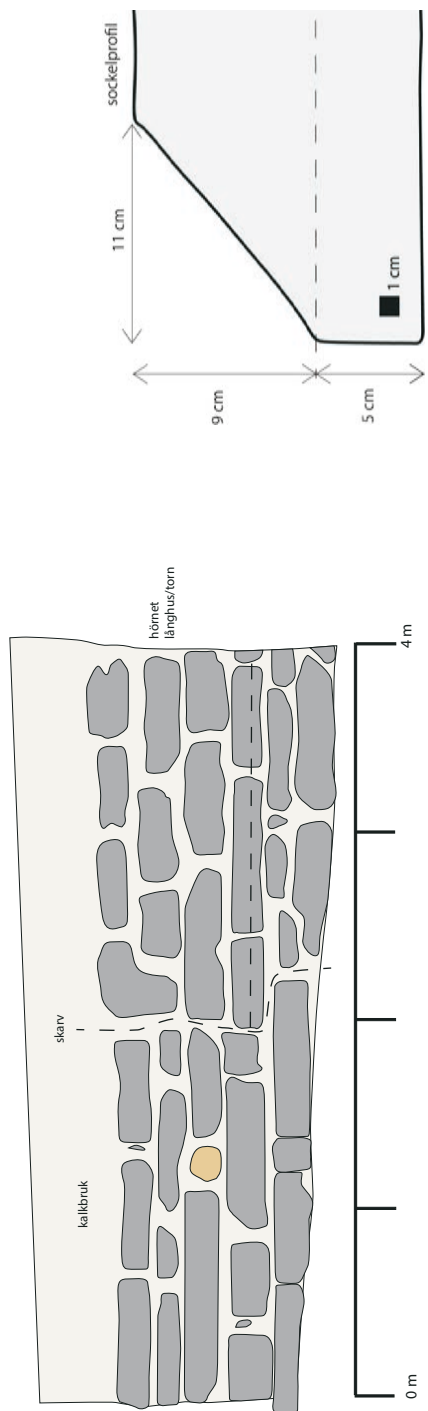

Bilaga 6. Fotomontage av den medeltida sockeln i norra långhusmuren

Bilaga 7. Sektionsritningar av den medeltida sockeln i långhusmuren och sockelmått

Sockelmått

Ulf Strucke, SHMM Arkeologerna

Landskap: Närke Socken: Asker
Fastighet: Askers by 22:1
Kategori: Kyrka

AnalysId:	13096		
Anläggning:	A5 Kulturlager	Provnr:	P3
Vikt (g):	0,2	Analyserad vikt (g):	0,2
Fragment:	6	Analyserat antal:	6
Art:	Björk	Antal:	1
Material:	Trä		
Kommentar:	Hårt komprimerad, ej daterbar mängd		

40

Bilaga 9. ^{14}C -analys

International Chemical Analysis Inc.
1951 NW 7th Ave
STE 300
Miami, FL U.S.A 33136

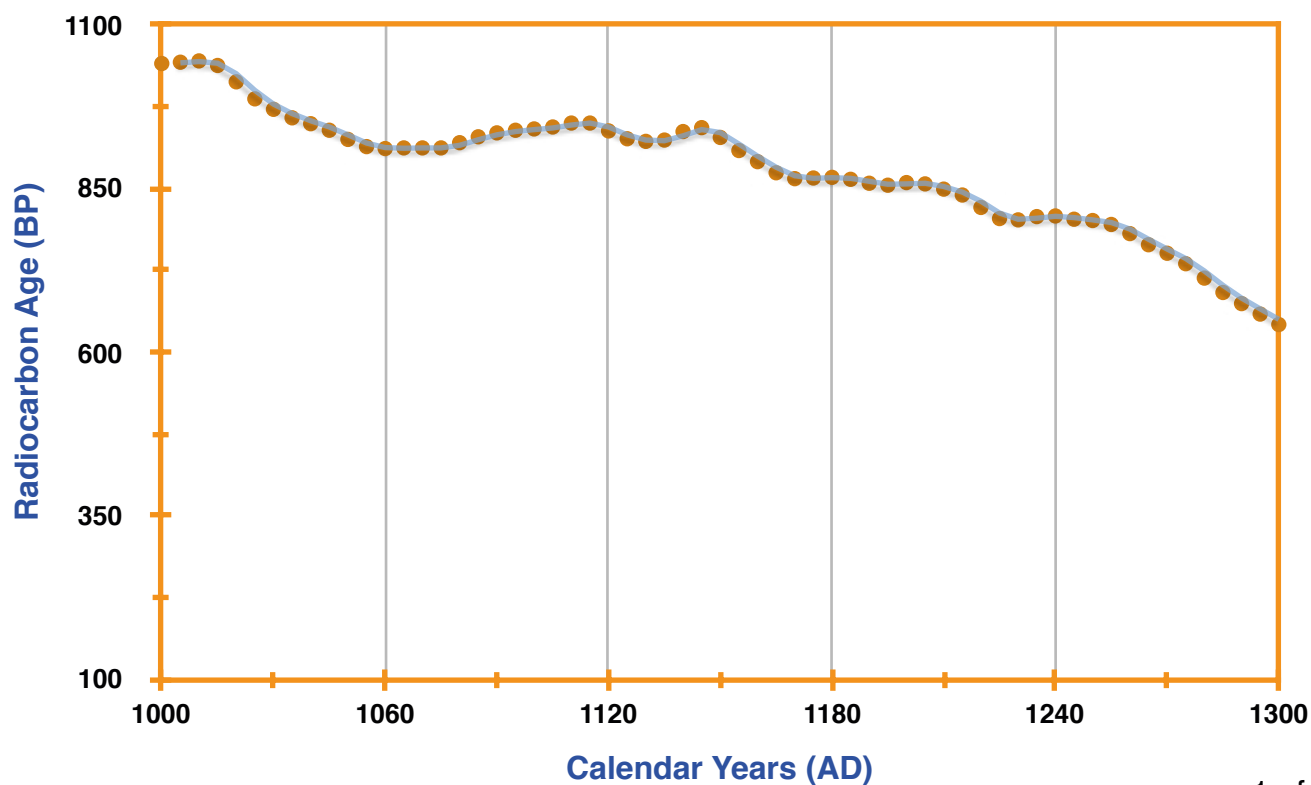
Sample Report

Submitter Name: Nina Balknäs
Company Name: Arkeologgruppen
Address: Drottninggatan 11 702 10 Örebro Sweden

Date Received	May 25, 2016	Material Type	Charcoal
Date Reported	June 23, 2016	Pre-treatment	AAA
ICA ID	16C/0522	C13/C12	-23.2 o/oo
Submitter ID	Charcoal Piceasp	Conventional Age	860 +/- 20 BP

Calibrated Age

Cal 1060 - 1080 AD (2.2%)
Cal 1150 - 1230 AD (93.2%)

1 of 2

Datum
2016-06-08

Arkeologgruppen AB
Att: Nina Balknäs
Drottninggatan 11
702 10 Örebro

KONSERVERINGSRAPPORT

Konservering av ströning av tenn- eller silverlegering från Askers kyrka, Närke. F#12

Beskrivning:

Timglasformad ströning med linjer som dekor liksom troligen genombrutet mönster. På undersidan finns ett trubbigt stift. Vid en visuell bedömning förefaller föremålet vara av en tennlegering men den kan vara av silver eller silverlegering.

Före konservering

Tillstånd:

Föremålet anlände i två delar och ytterligare några små fragment i jord. Det undersöktes i mikroskop (x10). Ströningen var jordigt med hårt sittande gruskorn. Den hade många sprickor med resta kanter och håligheter i mitten av godset. Det fanns även mikroskopiska sprickor som löpte i olika riktningar genom hela föremålet. Viss materialförlust hade uppkommit i samband med brottet och sprickorna.

Hela föremålet förefaller ha slagit sig och blivit något skevt, kanske relaterat till spänningar i godset som resulterade i brottet.

Konserveringsåtgärder:

Arbetet utfördes under mikroskop (x10-30).

Sprickor konsoliderades med ca 5 % (w/v) Paraloid B72 (akrylat co-polymer) i aceton. Föremålet rengjordes försiktigt mekaniskt med skalpell efter delvis uppfuktning av jorden med etanol.

Fragment och delar limmades åter med Paraloid B72. Passning mellan de två stora delarna var inte fullständig, troligen som ett resultat av de spänningarna i godset som bidrog till brottet.

Alla ytor belades med Paraloid B72 som ett ytskydd och som en ytterligare konsolidering av mikrosprickor. Slutligen belades ytan på ovansidan med tunn lösning mikrokristallint vax löst i lacknafta.

Efter konservering.

Råd och anvisningar

För en mer precis analys av föremålets materialsammansättning rekommenderas en metallanalys med exempelvis röntgenfluorescens (XRF).

Arkeologiska metallföremål är känsliga för fuktigt klimat. Förvara föremålen i en relativ luftfuktighet (RF) under 30 %.

Emma K Emanuelsson
Konservator

